

ЕКОНОМІКА ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

INDUSTRIAL ECONOMICS AND ORGANIZATION OF PRODUCTION

УДК 330.115:658.1

СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

В.В. Кужель, к.е.н.

Уманський національний університет садівництва, Умань, Україна

Кужель В.В. Соціальна орієнтація державної підтримки підприємств агропродовольчої сфери.

В статті досліджено стратегічні моделі та механізми державної підтримки підприємств агропродовольчої сфери виробництва. Проаналізовано пріоритетні напрями та обсяги державної фінансової підтримки АПВ в зарубіжних країнах. Обґрунтовано домінуючі напрями та завдання державного регулювання агропродовольчої сфери в найближчій перспективі, визначено основні рівні пріоритетів державного впливу на стратегічний розвиток підприємств АПВ з урахуванням специфіки вирішення соціальних завдань та реалізації соціальної політики розвитку сільських територій.

Ключові слова: державна підтримка, механізми державного регулювання, агропродовольча сфера, соціальна політика, соціальна сфера

Кужель В.В. Социальная ориентация государственной поддержки предприятий агропродовольственной сферы.

В статье исследованы стратегические модели и механизмы государственной поддержки предприятий агропродовольственной сферы производства. Проанализированы направления и объемы финансовой поддержки АПК в зарубежных странах. Обоснованы доминирующие направления и задачи государственного регулирования агропродовольственной сферы в ближайшей перспективе, определены основные уровни приоритетов государственного влияния на стратегическое развитие предприятий АПП с учетом специфики решения социальных задач и реализации социальной политики развития сельских территорий.

Ключевые слова: государственная поддержка, механизмы государственного регулирования, агропродовольственная сфера

Kuzhel V.V. The social orientation of the State support of enterprises in the agrifood sector.

The strategic models and mechanisms of State support to enterprises in the agrifood sector production are investigated in the article. The main priority areas and volumes of State financial support APV in foreign countries have been analyzed. The dominant directions and tasks of State regulation of agro-food sector in the short term are justified here. The basic level of the priorities of State influence on the strategic development of companies APV with specific solutions to social problems and the implementation of the social policy of the development of rural areas have been defined.

Keywords: state support, the mechanisms of State regulation, the agrifood sector, social policy, social sphere

С тійкий розвиток підприємств агропродовольчої сфери дозволяє забезпечити зростання економіки і підвищити рівень задоволення потреб населення. Центральне місце при цьому надається підвищенню рівня виробництва продовольства, оскільки в сучасних умовах без цього неможливо досягнення продовольчої безпеки країни. Проблема продовольчої незалежності держави сьогодні актуальна як з соціальної, так із економічної і політичної точок зору.

Однак сільське господарство, в силу своїх специфічних особливостей, не може бути самостійною, самодостатньою галуззю і не має можливостей розвиватися на принципах самофінансування і самокупності, а також на рівних конкурувати з іншими галузями. Аграрний сектор який залежить від неринкових природних факторів та має сезонний, циклічний характер відтворення, є найбільш відсталим в технологічному напрямку, відносно низько прибутковою сферою в порівнянні з промисловим комплексом і вкладення капіталів в нього приносить меншу віддачу. Всі ці обставини говорять про необхідність визначення ролей держави і долі її участі в управлінні і регулюванні аграрного сектору, а також розробки і реалізації цілого комплексу мір державної підтримки, які зможуть стабілізувати та розвивати підприємства агропродовольчої сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми державної підтримки аграрного сектору національної економіки досліджували вчені – аграрники за різними аспектами наукового пошуку. Ретроспективний аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури показав, що аспектам антикризового управління приділяється значна увага з боку дослідників. Сучасні наукові концепції віддзеркалюють теоретичні, методологічні і прикладні засади державного регулювання аграрного виробництва як на рівні національної економічної

системи, так і на рівні її структурних елементів. Значний вклад в розвиток теорії і практики державного управління внесли такі відомі вчені, як: В.Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, В.О. Василенко, Л.О. Лігоненко, Л.С. Ситник, І.Ю. Гришова, М.Й. Малік, І.О. Крюкова, Т.С. Шабатура, С.С. Стоянова-Коваль, О.В. Митяй, О.Г. Чирва, В.М. Русан, О.В. Собкевич, А.Д. Юрченко, А.С. Балан, С.В. Філіппова та ін. [1-14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Багатомірність і складність соціальних процесів, що супроводжують агропромислове виробництво, повільні темпи підвищення якості життя населення в аграрному секторі економіки та поширення масштабів негативних наслідків соціальних конфліктів на технологічно пов'язані з АПВ сектори економіки, свідчать про необхідність здійснення подальших наукових розробок в сфері удосконалення механізму державного управління та регулювання, що є неодмінною умовою успішного тактичного і стратегічного розвитку вітчизняних підприємств агропродовольчої сфери та соціальної відповідальності бізнесу.

Метою статті є обґрунтування науково-теоретичних засад перенесення акценту державної підтримки аграрного виробництва до сфери її соціальної орієнтації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Опираючись на досвід розвинутих країн можна сказати що активна політика аграрного протекціонізму та всебічної підтримки підприємств-сільгоспвиробників розглядається як пріоритетна та стратегічна і вона сприяє росту виробництва та забезпечує країну власним продовольством. Державна підтримка агропродовольчої сфери в ринкових умовах є об'єктивною необхідністю. Аграрне виробництво, внаслідок специфічних особливостей, не може отримати достатній прибуток за рахунок реалізації своєї продукції для відшкодування витрат на виробництво, збереження земель і соціального розвитку сільської інфраструктури [1, 2]. Державна підтримка – обов'язкова умова функціонування та розвитку сучасного агропродовольчого та продовольчого ринку.

Як показав аналіз вивченої літератури для стратегічного розвитку підприємств агропродовольчої сфери можна використовувати наступні механізми державної підтримки (рис. 1).

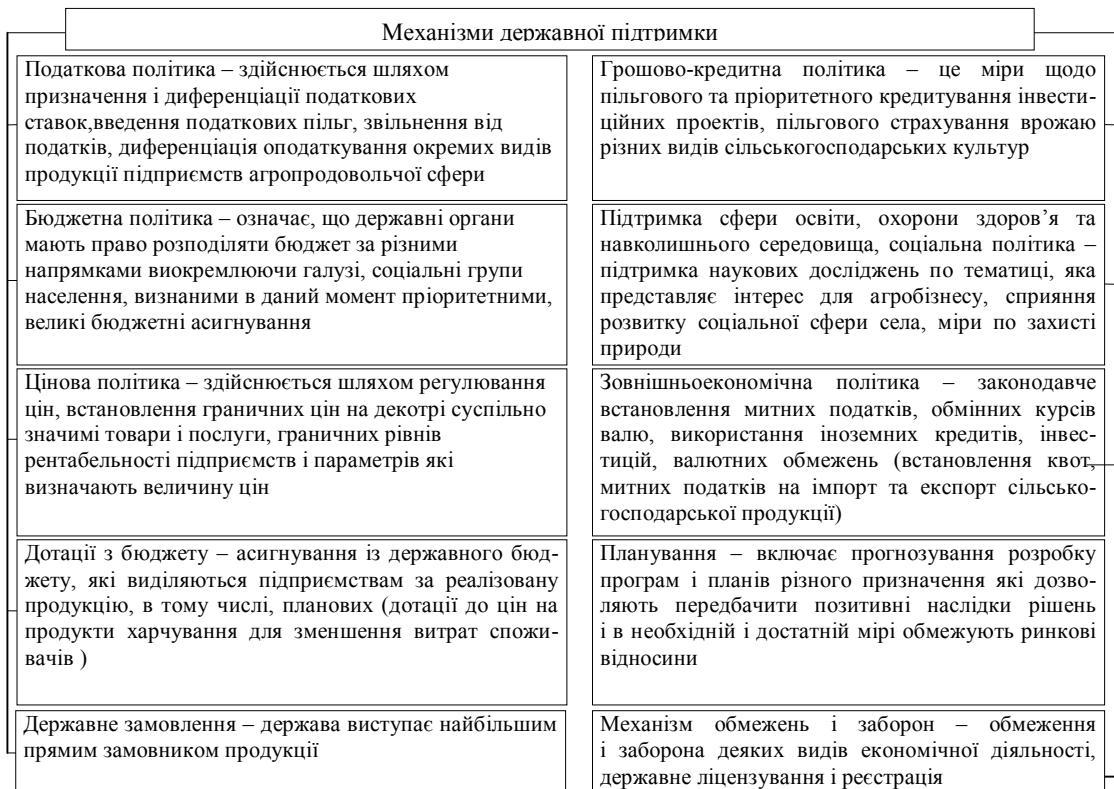

Рис. 1. Механізми державної підтримки розвитку підприємств агропродовольчої сфери

Всі згадані механізми тісно пов'язані затратами державних коштів, які направляються на підвищення ефективності аграрного виробництва, його конкурентноздатності, формування стабільного механізму функціонування аграрного сектору, стимулювання інноваційної діяльності,

значного використання фондів, землі, розвиток ринкової та соціальної інфраструктури, ліквідацію безробіття та підвищення рівня оплати праці сільських жителів.

Сучасний стан підприємств агропродовольчої сфери значно відрізняється від аналогічних в

країнах з розвинутими ринковими методами господарювання. Державна підтримка таких підприємств в світовій практиці включає в себе інструменти впливу на прибутки підприємств, структуру їх виробництва аграрний ринок міжгалузійні та інтеграційні відносини з метою створення економічних, правових та соціальних умов для розвитку аграрного сектору, задоволення потреб населення в якісному харчуванні за соціальними цінами, охорону навколишнього середовища та створення безпечних умов праці [3].

Державна підтримка підприємств агро продовольчої сфери в зарубіжних країнах виступає основним критерієм аграрної і фінансової політики в сільському господарстві. Як показує аналіз вивченої літератури, з початку ХХ століття, в системі державної підтримки аграрного сектору розвинутих країн Америки та Західної Європи склалась ситуація коли агровиробники виділялися в окрему групу яка отримувала державну підтримку через різного роду субсидій, дотацій і пільг. В деяких державах фінансові вклади в аграрний сектор в два рази вищі ринкової вартості його продукції. Середні об'єми субсидування аграрних підприємств складають в Кореї, Японії, Швейцарії та Норвегії – більше 60%, в Канаді, США, Мексиці та Євросоюзі – більше 35% прибутку. Середній показник характеризується обсягом близько 250 млрд. євро або 31% від всього обсягу прибутку підприємств агропродовольчої сфери [4]. Основним видом субсидування є штучне завищення цін на продукцію цих підприємств. Збільшуються суми і величини субсидій премій, виходячи з об'ємів виробництва, на проведення екологічних підприємств, підготовку та перепідготовку кадрів, тощо.

Існує дві моделі державного регулювання аграрної галузі економіки зарубіжних країн: північноамериканська і західноєвропейська, з різними задачами але з однаковою метою – рішення проблем, актуальних для аграрного виробництва шляхом надання державної підтримки на

належному рівні [5, 6]. Суть північноамериканської моделі та, що держава встановлює гарантовані ціни на продукцію і вразі необхідності закуповує цю продукцію за цими гарантованими цінами, таким чином вона захищає і страхує агровиробника від різноманітних ризиків. Якщо цінова кон'юнктура погіршується, підприємства мають можливість здати державі на зберігання продукцію за цінами, які дозволяють підтримувати власне виробництво.

Європейська економіка більш соціально орієнтована. Необхідний розмір державної підтримки визначається необхідністю зближення регіонів згідно прибутків агровиробників, вирівнювання цих прибутків до рівня інших галузей економіки, запобігання соціальних проблем від скорочення числа зайнятих в сільському господарстві [7]. Держава підтримує ціни за допомогою ринкових механізмів шляхом закупівлі надлишків при перевиробництві і, навпаки, виставляє на ринок запаси держави, при зростанні ціни і перевищенні її допустимого рівня [8, 9]. Зарубіжні країни створюють умови забезпеченості себе власним продовольством на достатньо високому рівні здійснюють значні об'єми експорту продукції агропромислового комплексу, однак при цьому продовжують надавати підприємствам агропродовольчої сфери фінансову допомогу [10, 11, 12].

Державна політика в галузі розвитку агропродовольчої сфери і суміжних з нею галузей (переробної, харчової) направлена на покращення рівня життя населення на основі підвищення продуктивності і прибутковості аграрного виробництва та підтримки всіх форм зайнятості населення. Підйом та розвиток агропродовольчої сфери стратегічно важливий для держави не тільки економічному, а й, головне, в соціальному аспекті (рис. 2).

Державна підтримка стратегічного розвитку агропродовольчої сфери – це система заходів та заходів, яка забезпечує стале нарощення виробництва галузі та збільшує конкурентоспроможність її підприємств на світових ринках.

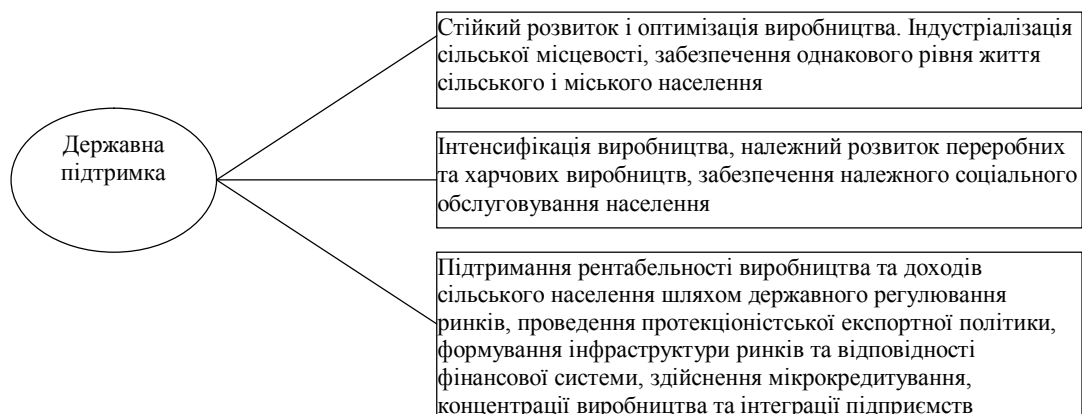

Рис. 2. Напрями та завдання державної підтримки підприємств агропродовольчої сфери

Особливості функціонування агропромислового виробництва (залежність від кліматичних умов, аграрні ризики, підтримка екологічного стану земельних ресурсів, біологічні цикли рослин та тварин, ярко виражена сезонність виробництва

тощо) вимагають постійного втручання і підтримки з боку держави. На даний момент, пріоритети державної підтримки підприємств агропродовольчої сфери можна виразити наступним чином, як показано на рис. 3.

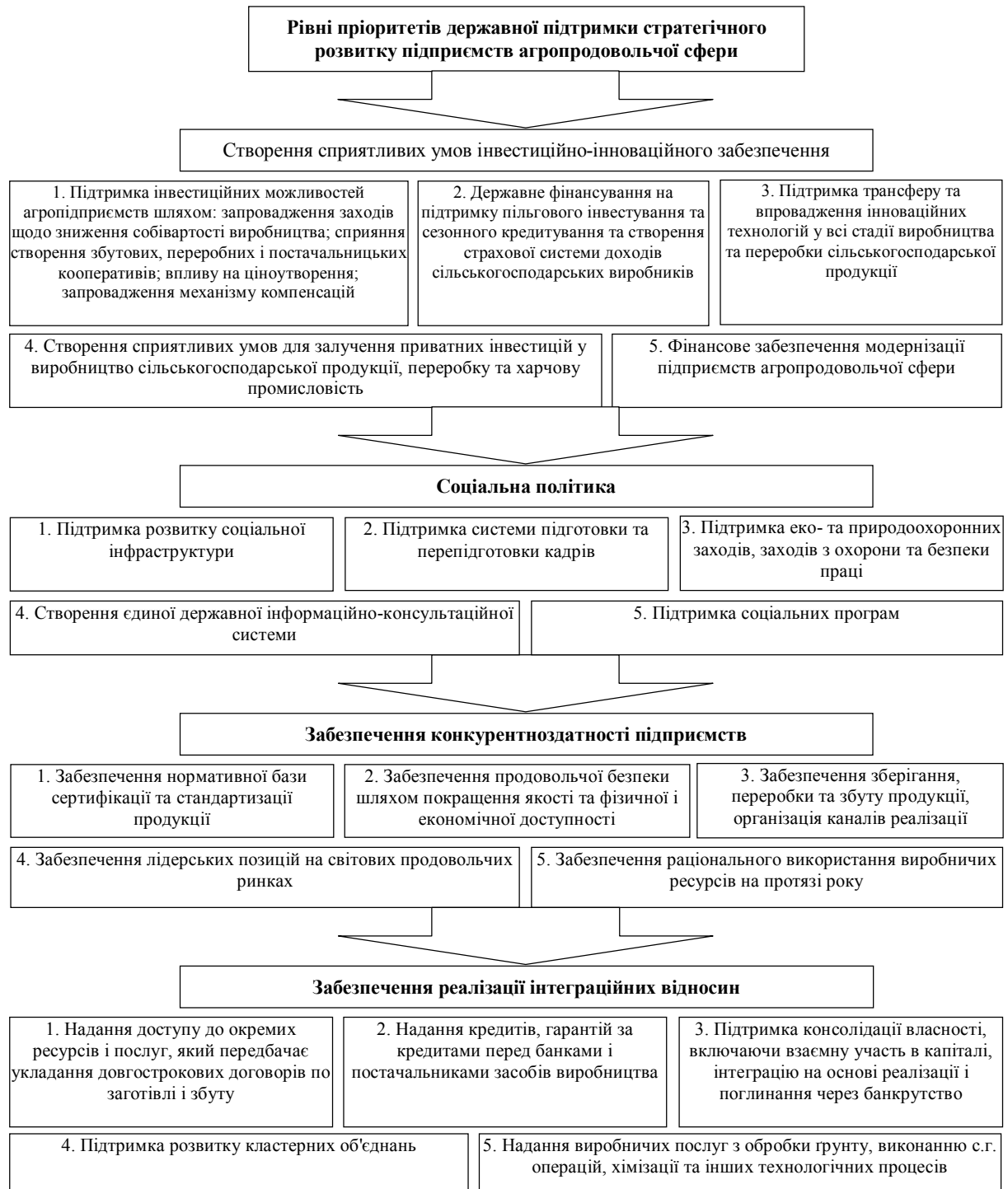

Рис. 3. Рівні пріоритетів державної підтримки стратегічного розвитку підприємств агропродовольчої сфери

Джерело: розробка автора

Реалізація цих завдань буде забезпечуватися підсиленням організуючої, регулюючої ролі держави.

Для підвищення прибутків аграрного сектору необхідно реалізувати спеціальні державні протекціоністські програми:

- підтримання цільового рівня цін посередництвом державних закупівельних інтервенцій;
 - прямі цінові субсидії виробникам (мінімальні гарантовані ціни);
Вони спрямовані на реалізацію таких завдань:
 - формування конкурентних та інтегрованих ринків продукції підприємств агропродовольчої сфери, створення правової та інституційної інфраструктури їх функціонування, захист від не добросесної конкурентності і несприятливої кон'юнктури світових ринків ;
 - формування раціональних форм господарювання, які дозволяють застосування сучасних технологія та високопродуктивної техніки, успішного інтегрування в ринковій системі через розвиток горизонтальної кооперації та вертикальної інтеграції підприємств;
 - раціоналізація державної підтримки аграрної сфери і підсилення її стимулюючої направленості та розвиток всіх форм зайнятості сільського населення через випереджальний розвиток зв'язаних з аграрною сферою переробною промисловістю та інших видів альтернативної зайнятості;
 - підвищення технологічного рівня аграрного виробництва і впровадження ресурсозберігаючих і екологічно чистих технологій, впровадження єдиної державної інформаційно-консультаційної системи в агропродовольчу сферу;
 - розвиток сільської інфраструктури;
 - субсидування експорту;
 - зниження витрат шляхом здешевлення ресурсів (субсидій на матеріально-технічні ресурси, пільгове кредитування).
- Державне субсидування необхідно направити, в першу чергу на створення та стимулювання впровадження прогресивних технологій виробництва. Іншим напрямком є реалізація інвестиційних проектів по підтриманню і розвитку великих інженерних факторів виробництва. В депресивних та неефективних сільськогосподарських регіонах необхідно здійснювати мікрокредитування населення, в тому числі направлене на розвиток всіх форм зайнятості.
- Основною формою субсидування сезонних операцій повинні бути програми здешевлення ресурсів, конкретно субсидування банківського проценту при прямому банківському кредитуванні за рахунок власних кредитних ресурсів. Сезонне кредитування повинно бути пов'язано з впровадженням науково обгрунтованих технологій. Іншою формою забезпеченості сезонних кредитів повинно бути забезпечення банківських позик гарантіями державних кредитних організацій розвитку. Основний напрямок в сезонному кредитуванні повинен бути спрямований на мобілізацію внутрішніх ресурсів галузі і агробізнесу: розвиток біржової торгівлі і розширення ф'ючерських операцій; розвиток виробничої контракції; кредитування в рамках вертикальної

виробничої інтеграції в агропродовольчій сфері; кредитування сільськими кредитними спілками, а також через створення сільської кредитної кооперації; товарні кредити фірм-постачальників сезонних ресурсів; розвиток операційного лізингу.

Програми підтримки переробної та харчової промисловості, які орієнтовані на сільськогосподарську сировину, повинні бути взаємопов'язані з розвитком аграрного сектору.

Комплекс виробничих та соціальних проблем, які почали накопичуватися з 90-х років викликав інтенсивний відтік сільськогосподарських працівників. В результаті відчувається недобір професіональних кадрів в агропродовольчій сфері. Сприяння рішення завдання притоку молодих спеціалістів в сільську місцевість і закріплення їх в аграрній сфері. Передбачає необхідність формуванню в сільській місцевості базових умов соціального комфорту, в тому числі, забезпечення якісного розвитку інфраструктури.

Для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку сільських територій і ефективного функціонування агропродовольчого бізнесу необхідно підсилити державну підтримку соціального і інженерного облаштування населених пунктів які розташовані в сільській місцевості, розвиток несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості, розширення ринку праці, розвиток процесів самоуправління і на цій основі підвищити якість і активізацію людського потенціалу.

Без значної державної підтримки сучасних умовах місцеві утворення, які розташовані в сільській місцевості, не в змозі ефективно приймати участь в соціальних реформах і задоволенні основних життєвих потреб населення яке проживає на їх території.

Необхідно також акцентувати увагу на пріоритети соціальної політики в галузі розвитку людського потенціалу, які направлені на підвищення конкурентоздатності кадрів.

Висновки

Активізація євро інтеграційних процесів та входження України у європейський економічний простір об'єктивно вимагає обгрунтування інноваційних підходів як до розвитку агропромислового виробництва, так і сучасних механізмів соціального розвитку сільських територій. Підприємство, як основна ланка агропродовольчої сфери, має розглядатись з позицій реалізації ефективних механізмів забезпечення соціальних інтересів мешканців сільських територій, підвищення якості життя сільського населення та вирішення найгостріших соціальних проблем вітчизняного АПВ. Світові тенденції доводять, що саме в сфері соціальної відповідальності та соціальної політики концентруються потужні резерви підвищення результативності агробізнесу та стратегічні орієнтири розвитку агропродовольчої сфери виробництва.

Соціальний фактор постає потужним інструментом формування конкурентоспроможного

національного виробництва, капіталізації вітчизняного агропромислового бізнесу, забезпечення сталого економічного зростання, чітко орієнтованого на підвищення добробуту нації. Це потребує удосконалення існуючих механізмів і

методів управління агробізнесом як з боку окремих суб'єктів господарювання, так і з боку державних інституціональних органів, провідне місце серед яких мають займати ефективні заходи соціального характеру.

Список літератури:

1. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201309>.
2. Ворона О. Практика реалізації соціальної відповідальності бізнесу в Європі та в Україні [Електронний ресурс] / О. Ворона. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010.
3. Савченко І.Г. Інституційна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави в Україні [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. держ. упр.: спец. 25.00.01. – «Теорія та історія державного управління» / І. Г. Савченко. – Харків: ХарПІДУ НАДУ, 2007. – 15 с.
4. Гришова И. Ю. Повышение финансовой безопасности предприятия птицы / И. Ю. Гришова, В. В. Бутенко // Вектор науки ТГУ. – Тольятти: Россия, 2013. – № 1 – С. 88 – 90.
5. Шабатура Т. С. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура // Облік і фінанси. Науково-виробничий журнал. – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2013. – №1. – С. 99 – 105.
6. Крюкова И. А. Инновационная модель развития предприятий молокоперерабатывающей отрасли / И. Ю. Гришова, И. А. Крюкова // Вектор науки ТГУ. – Тольятти. Россия, 2014. – № 1. – С. 20 – 24.
7. Шабатура Т. С. Імплементация принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу харчових підприємств / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3. – С. 13 – 22. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>.
8. Гришова И. Ю. Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков / И. Ю. Гришова // Азимут научных исследований: экономика и управление. – М.: АЗИМУТ-ЦЕНТР, 2012. – № 1. – С. 22 – 24.
9. Крюкова І. О. Продовольча безпека Одеської області: сучасний стан та проблеми її забезпечення / І. О. Крюкова // Економіка харчової промисловості. – Одеса: ОНАХТ МОН України, 2011. – №4 (12). – С. 52 – 55.
10. Крюкова І. О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку молокопереробних підприємств / І. О. Крюкова // Облік і фінанси. Науково-виробничий журнал. – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2013. – № 2 (60). – С. 87 – 93.
11. Митяй О. В. Концепція організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності аграрного підприємства / О. В. Митяй // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 3 (8). – С. 39 – 46. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>.
12. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Весник науки Тольяттинского государственного университета. – Тольятти: Изд-во, ТГУ, 2013. – № 4 (22). – С. 48 – 58.
13. Зайкіна Г.М. Соціальна відповідальність підприємств харчової промисловості як пріоритет продовольчої безпеки України / Г.М. Зайкіна // Вісник Сумського аграрного університету. – Суми: Вид-во САУ, 2014. – №1. – С. 38 – 44.
14. Русан В. М. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні: аналіт. доп. / Русан В. М., Собкевич О. В., Юрченко А. Д. – К.: НІСД, 2012. – 88 с.

Надано до редакції 11.07.14

Кужель Віталій Володимирович / Vitaliy V. Kuzhel
dudad@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Соціальна орієнтація державної підтримки підприємств агропродовольчої сфери [Електронний ресурс] / В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 5 (15). – С. 11-16. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n5.html>